

ДО ПИТАННЯ ПРО МАРКЕРИ ЕПІСТЕМІЧНОЇ І АЛЕТИЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ

В работе рассмотрена семантическая вариативность глаголов при передаче эпистемической и алетической модальности. Разнообразие прагматических импликаций, порождаемых контекстами с глаголами seem, look, appear, дает основание говорить о дискурсном изменении смысла, своеобразной прагматической полисемии и коммуникативной вариативности их значения. Концептуальная дивергентность исследуемых глаголов проявляется в двойственности реализуемого модального значения.

Ключевые слова: эпистемическая модальность, алетическая модальность, достоверность, глагол, маркер.

Semantic variation of some verbs presenting epistemic and alethic modality are examined in the work. Multiple pragmatic implications of the verbs "seem, look, appear" born in the context make it possible to speak of discursive changes in the meaning, pragmatic polysemy, communicative variety of sense. The conceptual diversity of the verbs is demonstrated in heterogeneity of the meaning.

Key words: epistemic modality, alethic modality, verb, marker, objectivity.

Проведений аналіз англомовних науково-популярних текстів показав, що висловлення, загальне значення яких сумісне з семантичною ознакою “невпевненість в достовірності змісту висловлювання”, виражають епістемічну модальність події або ознаки, що описується пропозицією, яка диктується. Засобом вираження епістемічної модальності є дієслова *seem, look, appear*, що функціонують як еквіваленти епістемічних модальних дієслів. Дієслова в цьому випадку орієнтовані на все речення в цілому, тип включення модальності в структуру речення визначається модальними операторами “можливо”, “необхідно”, “випадково”, які трактуються як “допустимо”, “сумніваюся”.

Різниця між модальними дієсловами при передачі епістемічної модальності полягає в наступному: епістемічна модальність речення при реалізації модальними дієсловами (наприклад, можливість / гіпотетичність) не торкається особистої сфери суб’єкта, суб’єкт ніяк

не виражає власне ставлення до достовірності судження. Модальні зв'язки, навпаки, насамперед виражають епістемічну оцінку як особисте відчуття й переживання мовця, засноване на безпосередньому візуальному сприйнятті або на особистісно значущих інференціальних даних — минулому досвіді, знанні, спогаді або на когнітивних судженнях інших.

Винятком є контексти тенденційного уявлення дійсності, в яких дієслова типу *seem* не можна вважати епістемічними кваліфікаторами пропозиції. Так, при вживанні дієслів типу *seem* у комбінації з деонтичними модальними дієсловами *should*, *must*, *have to*, *may* та ін., з каузативними дієсловами типу *make* у семантичній структурі дієслів *seem*, *look*, *appear* відбувається перерозподіл сем. Сема пересувається із сильноімовірнісного імплікатора в інтенціонал значення. Як наслідок, змінюється категоріальний статус модального-зв'язкового дієслова — з неакціонального він стає акціональним:

The girls are getting slimmer and slimmer and strive to make themselves look like toys with thin flat bodies.

Ситуація сприйняття в цьому випадку є не актуальною, а перспективною, і той, що говорить, дистанціюється від вираження епістемічної оцінки ситуації, що знаходить вираження й у фонологічних характеристиках: дієслова *seem*, *appear*, *look* знаходяться під наголосом.

Відомо, що будь-які висловлення типу, що конститують, можуть бути модифіковані в плані вираження ілюквативної сили висловлення й представлені у вигляді нейтрального, посиленого або зм'якшеного варіантів.

Дієслова типу *seem* досить часто служать індикаторами позиції мовця при пред'явленні змісту висловлення. Вживання специфічних показників невпевненості детерміноване прагматичними й комунікативними факторами: небажанням прямо висловити свою думку або оцінку, прагненням дистанціюватися від події, що відбувається, і ситуації, що відображується, дією етикетних обмежень. В англістиці мовні засоби з такою комунікативною орієнтацією позначаються термінами *hedges* (*to hedge* — букв. “увільнути”), *disclaimers* (засобу зниження категоричності висловлення) і субкатегоризуються як маркери семантичної категорії неприйняття епістемічної поруки [1, 2]. Дані лексеми розглядаються і як засіб авторизації тексту, пом'якшення комунікативного наміру, і як елементи так званого “коду стриманості” [3]. У цьому випадку їх можна розглядати в якості маркерів семантичної категорії категоричності. Подальше зниження категоричності

висловлення, пов'язане зі збільшенням ступеня сумніву або невпевненості, можливе при комбінації з *should* і *would*:

But it would seem to me that there are worse things.

Потенційно закладена в розумовій оцінці емотивність обумовлює можливість її експресивного використання для передачі таких емоцій, як зневага, схована погроза, іронія. Експресивність таких дієслів дозволяє використовувати їх у реченнях певної комунікативної спрямованості, у контекстах піднесеного стилю, у клішованих сполученнях, як, наприклад, у реченнях:

I hate to seem inquisitive, but would you lay the data out.

Нижченаведені речення показують можливість передачі іронії:

You don't seem to realise that the experiment is to be based on the techniques created in this lab.

Вживання модально-зв'язкових дієслів для пом'якшення висловлення, що містить "шокуючу інформацію", створює саркастичний ефект:

We seem to have rather a large number of mistakes.

Ллокутивний ефект іронії або прихованої загрози, вираженої в максимально ввічливій формі, представляється більш значимим — у наявності свого роду ефект обманутого очікування:

You seem to have no idea of time.

Вживання дієслів групи *seem* у якості функціональних еквівалентів епістемічних модальних дієслів, з одного боку, і як засобів вираження етикетності, з іншого, можна вважати прикладом комунікативного шифтировання, що розуміється як зрушення узуальних функціонально-комунікативних відповідностей при побудові висловлення. При вживанні в якості епістемічних кваліфікаторів пропозиції дані дієслова є показниками невпевненості мовця у вірогідності змісту висловлення, тобто виступають у своєму прямому значенні. У другому випадку невпевненість мовця у вірогідності /невірогідності змісту висловлення нівелюється; при цьому відкриваються широкі експресивні можливості для передачі таких емоцій, як зневага, несхвалення, прихована погроза, іронія й ін. Семантично модальна інформація порожня, тому що значення невпевненості у вірогідності ознаки або пропозиції не відповідає комунікативній установці; прагматична ж інформація придбала більшу вагу і є ведучою при декодуванні контекстів даного типу. У зв'язку з вищесказаним дієслова *seem*, *look*, *appear* слід назвати типовими модифікаторами структури, що визначають її переклад в інший комунікативний реєстр.

Дієслова типу *seem* здатні передавати й значення об'єктивної алетичної модальності, як, наприклад, значення результуючої вірогідності “виявляється”. Дане значення передається в основному дієсловом *appear* і імплікує несподіванку проявлення ознаки або зміни ситуації (при комплементі, вираженому придатковим). Пропозиція при цьому стає фактивною, як, наприклад, у таких реченнях:

This result appeared to be a new step in this field of knowledge.

У деяких випадках інтерпретація значення дієслова утруднена, що підтверджується підстановкою синонімів: припустимі й *seem* “здаватися”, і *turn out* “виявлятися”.

It appears that your article is not to be published.

Значення результуючої вірогідності передається словами й фразами із семантикою виявлення ознаки як достовірного:

The next day it appears that the documents are lost.

Контекстуально-залежне значення результуючої вірогідності проявляє й дієслово *seem*. Можливість підстановки дієслова *turn out* у такому реченні відзначена інформантами — носіями мови:

The “on” button seems to be stuck.

У наведених прикладах значення модальних зв'язувань порівнянне зі значенням модальних дієслів в алетичній інтерпретації в термінах “можливо”, “необхідно”, “випадково”, “неможливо”.

Як видно з наведеного аналізу матеріалу дослідження, розмежування алетичного й епіместичного трактування дієслів типу *seem* є неоднозначним. У деяких випадках при вживанні даних дієслів спостерігається поєднання значень, коли в одній актуалізації дієслово припускає двояке тлумачення. Підставою до цього є сполученість концептивних просторів, які включають поняття, що виражаються цими дієсловами, а саме: припущення ґрунтується на знанні дійсності, дійсність необхідна вже в силу свого існування, необхідне припускає винне, винне імплікує можливе. Крім того, інгерентно властива даним дієсловам суб'єктивність, що розуміється як вираження особистого, індивідуального, переживаного окремо взятим експериментом досвіду, проявляється в кожному із значень, що актуалізуються даними дієсловами, включаючи алетичні інтерпретації. Так, об'єктивно-модальне алетичне значення результуючої вірогідності представляє “необхідність” існування ознаки як такої, що відкривається окремо взятому індивідуумові.

Широкий спектр можливих модифікацій досліджених модальних значень дієслів *seem*, *appear*, *look* — від об'єктивних алетичних до

суб'єктивно-епіместичних, а також наявність випадків нівелювання модального значення й випадків подвійної інтерпретації дозволяють зробити висновок про нестабільність модального значення, що виражається ними, невпевненості у вірогідності змісту висловлення і його контекстуально-прагматичної обумовленості. При цьому під контекстом розуміється як лексичне, так і синтаксичне оточення. Різноманітність прагматичних імплікацій, породжуваних контекстами з дієсловами *seem*, *look*, *appear*, дає підстави говорити про дискурсне збільшення змісту, своєрідну прагматичну полісемію й комунікативну варіативність значення. У подвійності реалізованого модального значення проявляється концептуальна дивергентність досліджуваних дієслів. Виражаючи зв'язок між суб'єктом і ознакою, що предидирується йому, модальні зв'язування сигналізують про смислове відношення "екзистенції" між ними. Ознака представляється як існуюча реально (наявність ознаки в реальному світі речей, властивостей і відносин), що має "можливе" або "імовірне" відношення до об'єкта розгляду, що одержує інтерпретацію в рамках об'єктивної модальності можливості, імовірності, необхідності. У той же самий час мовець не впевнений у вірогідності існування реального зв'язку між об'єктом сприйняття й ознакою, що інтерпретується як суб'єктивно-модальне відношення.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Lakoff G. Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. G. Lakoff. — Chicago, 1972. — P. 183–228.
2. Hyland Ken. Talking to the academy Forms of hedging in science research articles // *Written Communication*. — Vol. 13. — n. 2. — 1996. — P. 251–281.
3. Hyland Ken. 2002. Authority and invisibility: authorial identity in academic writing // *Journal of Pragmatics*. — Vol. 34. — P. 1091–1112.